

VAN OECKELENORGEL IN DE KERK VAN OLDENZIJL

Eddy Mul MA

Als bij de redactie van de Groninger Kerkbode een uitnodiging binnenkomt voor bijwoning van de overdracht van het orgel van de kerk van Garsthuizen aan de *Stichting Nicolaaskerk Oldenzijl* op 29 november, herinner ik me dat ik ergens in de jaren tachtig dit orgel heb bespeeld tijdens een avonddienst waarin ds. Klaas Pieterman preekte en collega-organist en zanger Martin Sprenger enkele liederen van Joh. Seb. Bach zong. Bij navraag bleek het in mei 1983 geweest te zijn, het waren de zogenoemde Garsthuizer avonddiensten die daar toen plaatsvonden. De kerk van Garsthuizen is in 2015 gesloopt, maar het orgel werd zorgvuldig opgeslagen bij orgelbouwer Mense Ruiters in Ten Post en krijgt nu in de kerk van Oldenzijl een tweede leven.

Theo Jellema

Ongeveer tachtig bezoekers worden in het Oldenzijlster dorpshuis met koffie en gebak ontvangen. Een heuse Sint Nicolaas met drie helpers, volwassen kabouters, vormen het welkomstcomité. Daarna gaat het in processie naar de kerk, waar we met orgelklanken verwelkomd worden. Organist en adviseur Theo Jellema vertelt dat het orgel in 1900 is voltooid en door de Hervormde Gemeente van Garsthuizen voor 1500 gulden werd aangekocht. De firma Van Oeckelen bouwde aanvankelijk grote fronten met veel houten sierwerk, maar de volgende generatie van deze firma maakte de fronten eleganter. Daarvan is dit orgel in Oldenzijl een voorbeeld. De middentoren ligt wat hoger dan de andere pijpenvelden en de labia (de goudgekleurde ovale pijpinsnijdingen) van de pijpenvelden naast het midden lopen gebogen omhoog (foto 1). De klank van het orgel is deels klassiek, deels moderner georiënteerd, aldus Jellema. Er zijn in dit verband zachte en gevoelig klinkende registers te horen. Vervolgens laat Jellema het orgel in vele klankschakeringen door middel van stukken uit de orgelliteratuur horen. Na een fuga van Buxtehude speelt de organist een fantasie van J.S. Bach, gevolgd door een koraalbewerking over het koraal *Vater unser im Himmelreich* van deze componist. Dit laatste werk wordt prachtig gespeeld, en is geregistreerd met alleen de Fluit 4'. Een werk van W.A. Mozart wordt met alleen de Fluit travers 8' uitgevoerd en een Prière van César Franck met alleen de Viola da Gamba 8'. Daarnaast speelt Jellema enkele werken van J.L. Krebs, J. Haydn en Chr. Ruppe in verschillende registercombinaties, alles tot grote tevredenheid van de aanwezigen.

Dolf Tamminga

Directeur Dolf Tamminga van orgelbouwer Mense Ruiters spreekt over enkele technische aspecten wat betreft de verplaatsing van het orgel. Allereerst is daar de aardbevingsproblematiek. Het orgel moest aardbevingsbestendig gemaakt worden. De vraag is dan: wat houdt dat concreet bouwtechnisch voor een orgel in? Niemand die dat exact weet. Daarna gaat de discussie over de vraag (of de opdracht) om het orgel bouwkundig extra te versterken. Maar wat is dat precies? Opnieuw hetzelfde: men komt er niet uit. Uiteindelijk wordt een praktische oplossing bedacht: er kan een bouwconstructie gemaakt worden zodat het orgel niet compleet naar beneden stort na een aardbeving. Concreet houdt het o.a. in dat er een stevige en mooi uitzijnde balustrade in de kerk wordt gebouwd. Boeiend vertelt Tamminga hoe specifiek naar de houtsoorten en de jaarringen van het hout is gekeken. Smalle ringen zijn te zien in zogenoemd winterhout, en brede ringen in zomerhout. Winterhout is sterker en dat werd dan ook toegepast om alles steviger te maken. Doordat het orgel lang niet meer had gespeeld moest de klank als het ware onder het stof weggehaald, zo besluit Tamminga zijn betoog.

Peter Breukink

Daarna is het woord aan directeur Peter Breukink van de *Stichting Oude Groninger Kerken*. Breukink memoreert

Boekuitreiking; v.l.n.r.: Peter Breukink, Teun Juk, Marie Lou Gregoire, Marien Bügel; foto: L. De Vree.

onder meer, dat de kerk van Garsthuizen in 1992 buiten gebruik werd gesteld. De kerk kwam echter niet op de monumentenlijst te staan, een groot nadeel als toch

Orgelfront Oldenzijl; foto: L. De Vree

geprobeerd wordt om een kerkgebouw voor de toekomst te bewaren. Er kwam een eigen *Stichting Restauratie Kerk Garsthuizen*, die veel probeerde. Bijzonder was echter dat het orgel en de begraafplaats wél onder monumentenzorg vielen. Daarnaast was de ondergrond van de kerk van grote archeologische kwaliteit. De Stichting van de kerk

Overdracht; v.l.n.r.: Marja Spakman, Peter Breukink, Koos Dijksterhuis; foto: L. De Vree.

van Garsthuizen, de *Stichting Oude Groninger Kerken* en de *Stichting Nicolaaskerk Oldenzijl* konden na de sloop van de kerk van Garsthuizen in 2015 eendrachtig samenwerken om het orgel een waardevolle nieuwe bestemming te geven, namelijk in de Nicolaaskerk van Oldenzijl. Van Garsthuizen is op deze middag dan ook een delegatie aanwezig.

Overdracht

Na Breukink is het moment van de officiële overdracht aangebroken. Voorzitter Koos Dijksterhuis van de Stichting Nicolaaskerk Oldenzijl (SNO), Peter Breukink van de SOGK en secretaris Marja Spakman van de SNO zetten zich aan een tafel naast de preekstoel en ondertekenen de officiële documenten van eigendomsoverdracht. Op dat moment wordt door de kabouters die Sint Nicolaas begeleiden op feestelijke wijze met een knal confetti de kerkruimte in geschoten. Het orgel wordt 'om niet' overgedragen aan de SNO.

Teun Juk

Dan is het woord aan Teun Juk. Door middel van een column in vier punten worden eerst belangrijke momenten van de recente geschiedenis gemarkeerd; daarna gaat het over in een boeiende en beeldende vertelling over Oldenzijl in het jaar 1219, nu dus 800 jaar geleden. In deze tijd moet de kerk van Oldenzijl ingewijd zijn tot bedehuis. Een bisschop, in opdracht van de bisschop van Münster hierheen gekomen, gaat in processie naar de kerk, net zo als wij zostraks op deze middag naar de kerk gingen. Naast de kerk staat in 1219 een steenhuis. Daar woont een rijkere familie die mede voor de financiering van de kerkbouw zorg draagt, en het hele dorp werkt mee aan de bouw. Er zijn ook contacten met het Julianaklooster van Rottum; de kerk van Oldenzijl lijkt wel een beetje op de kapel van het klooster aldaar!

Boek

De vertelling gaat geleidelijk over in een boekpresentatie. Er was al een boek over de kerk van Oldenzijl, maar nu komt een nieuwe, gewijzigde en uitgebreide druk uit. In de nieuwe uitgave is de geschiedenis vanaf 2011 erbij aangevuld. Niet alleen het orgel van Van Oeckelen wordt hierin beschreven, maar ook de bouwactiviteiten die mede door het vele werk van architect en bestuurslid Marien Bügel tot stand konden worden gebracht. De titel van het boek luidt: 'De Nicolaaskerk van Oldenzijl', Nr. 5 in de reeks Monumenten in Noord-Groningen. Het eerste exemplaar reikt Teun Juk, de auteur van dit boek, uit aan Peter Breukink, het tweede exemplaar is voor Marie Lou Gregoire van Garsthuizen en het derde is voor Marien Bügel. Na de boekuitreiking kan het glas geheven worden in het dorps- huis en bedankt Koos Dijksterhuis alle vakmensen en bestuursleden heel hartelijk

Tenslotte

Zaterdagmiddag 30 november wordt het orgel door meerdere organisten onder grote belangstelling bespeeld. Het orgel, en in het kielzog daarvan ook de kerk, kan een nieuw leven beginnen. In de jaren tachtig vervulde dit orgel een functie in de reeks van de genoemde Garsthuizer avonddiensten. Wellicht kan in de toekomst iets dergelijks georganiseerd worden in Oldenzijl, onder de naam 'Oldenzijlster avonddiensten'.

Eddy Mul (Roodeschool) is werkzaam als germanist en musicus; hij is lid van het redactieteam

De Nicolaaskerk (zuidzijde), Oldenzijl;